

Діти! Ми зібралися на презентацію проекту «Народний календар». Майже всі ви сьогодні виступатимете у ролі літераторів, тому що з ваших уст будуть звучати поетичні рядки, у ролі піснярів, тому що кожен клас підготував обрядову календарну пісню, познайомимось з народними прикметами. А почати я хочу із казки. А про що вона? Будете уважно слухати – то все зрозумієте. Тож можна мені починати?

- Це було давно, коли ще могутня богиня Природа створила людей, звірів, птахів, дрімучі ліси, яскраві квіти, глибокі ріки, густі тумани та гарячі піски. Якось вона народила трьох дівчаток і хлопчика. Любих доньок назвала Зимою, Весною та Осінню, а синочка — Літо.

Діти зростали дуже працьовитими. З радістю та величезним старанням вони завжди допомагали матері порядкувати в безмежних володіннях. Минув якийсь час, і юні красуні й парубок відсвяткували сімнадцятиріччя.

Коли Весна давала лад на Землі, все навкруги починало прокидатися з тривалого сну, розцвітати та радіти своєму народженню. Дівчина з приємним щемом у душі спостерігала за закоханими парами. Незабаром ніжні почуття заповнили серця Весни та Вітра. Довго вони кружляли в захоплюючому танці, та настала черга Літа господарювати.

— До побачення, любий! Зустрінемося за рік! — попрощалася красуня з парубком.

— Кохана Весно, з нетерпінням чекатиму на тебе! — вигукнув у відповідь Вітер.

Сповнені любові й ласки, вони ніжно поцілувалися й розійшлися в різні боки.

Надзвичайно привабливий і доброзичливий юнак, на ймення Літо, в час свого порядкування у володіннях матері Природи, щиро закохався у прекрасну дівчину Квітеньку. Аж чверть року вони співали веселих пісень, насолоджувалися прекрасними почуттями та раділи життю. Та ось прийшла господарювати Осінь. Літо прибіг до Квітеньки та промовляє:

— Бувай, моя кохана! За рік знову зустрінемося!

— До побачення, любий! Обіцяю, що завжди й усюди буду вірною тільки тобі!

Осінь же закохалася в Дощика, Зима — в Мороза.

Пішли діти всі разом до Природи й кажуть:

— Матусенько дорогенька, відгукнися на наше прохання й дозволь одружитися.

— Це ще з ким?! — здивувалася відразу богиня.

— З прудким і могутнім Вітром, — відповіла Весна.

— З теплим Дощиком, — прошепотіла Осінь.

— Із Морозом-художником, — промовила Зима.

— З прекрасною Квітенькою, — сказав хлопець Літо.

— Що ж, діти, ви стали прекрасними господарями на Землі, тож від щирого серця благословляю шлюби.

Син і доньки подякували та низько вклонилися матері.

На честь одруження романтичний Вітер вручив Весні перстень, на якому виблискував дивовижний камінь у вигляді проліска. Наречена зраділа подарункові. Незабаром у них народилися три сини: Березень, Квітень і Травень.

Літо надів на пальчик любій Квітеньці всіяну колосками обручку. Невдовзі в цієї заміряної пари також з'явилися три хлопчики: Червень, Липень і Серпень.

Осінь вийшла заміж за коханого Дощика, який подарував їй каблучку, прикрашену камінчиками, схожими на жовті кленові листочки. Минув деякий час, і в них народилися три сини: Вересень, Жовтень і Листопад.

Мороз вручив Зимі обручку з діамантом у формі сніжинки. Незабаром їхня сім'я поповнилася трійнею: Груднем, Січнем і Лютим. Природа поділила між ними час володарювання на Землі. Відтоді кожен рік складається з чотирьох пір року та дванадцяти місяців.

- Діти, цю казку написала Наталя Маланюк і їй нині 12 років. А я її узнав і вам повідав завдяки Климук Валерії, яка навіть не підозрює того.

- Чи готові ви вирушити в гості до дванадцяти місяців?

- ...

- Думаю, що нас чекає вже місяць Грудень. Назва цього місяця походить від слова груддя.

Після осінніх дощів розтоптані возами ґрунтівки замерзали. Їздити такими дорогами було важко — заважали замерзлі ґрудки. У давньоруські часи цей місяць називали студень.

Ходить грудень по діброві,
Застеляє світ сніжком.
Всі річки тепер в обнові,
Біле скло над бережком.
Вишні з інею розквітли,
В білих шубах всі дубки.

Позирають ночі світлі
В розмальовані шибки.
Є вже саночки новенькі,
Є хороші ковзани,
А мороз веселий дзенька,
Налітає з далини.

Т. Масенко

- А скільки днів у грудні? Деякі свята грудня я включив до списку. А зупинюся на деяких із них.

- 4 грудня – Введення в храм Пресвятої Богородиці.
- 7 грудня – Катерини. День жіночої долі.
- 13 грудня – Андрія.
- 14 грудня – Наума. В давніші часи навчання в школах починалося саме на Наума - 1 грудня за старим стилем.
- 17 грудня – Варвари. “ Варвара кусок ночі увірвала, а дня доточила ”
- 18 грудня – Сави. Сава відпускає морози, крижані перини стелить.
- 19 грудня – Миколи. Зимового Миколая відзначають особливо урочисто. Він вважається захисником всіх бідних і знедолених.

Чарівний Миколай

Як засинає дівора,
Сріблястий ліс і гай —
До нас у гості поспіша
Із неба Миколай.
У нього торба-дивина
З дарунками для всіх.
Коли розв'яжеться вона —
Звучить веселий сміх.

Цукерки в торбі, і книжки,
Машини і ляльки,
І дивовижні іграшки
На всі-усі смаки.
Потрібно слухати батьків,
Ти це запам'ятай!
Щоб ніс дарунки у твій дім
Чарівний Миколай

Надія

Кир'ян

- 22 грудня – Ганни. ” Прийшли Ганки – сідай в санки ”. Зимове сонцестояння.
- 25 грудня Спиридона Сонцеворота. Найхолодніший день грудня, бо сонце на літо, а зима на мороз повертає.
- 31 грудня – Даниїла.

- А далі нас запросить січень. Назва цього місяця походить від слова «січа».

У давнину в цей час починали розчищати ділянки від корчів, щоб весною їх засіяти. Цей промисел називався січа. До цього перший місяць року мав і інші назви: просинець, сніговик, тріскун, вогневик, льодовик, щипун, сніжень.

Січень — льодовик сердитий,
Снігом гольчастим січе.

Хмарою весь світ сповитий,
І мороз як слід пече.

Ходить січень лісом, полем...
 Де він тільки не ступа,
 Рясно, з темних хмар додолу
 Білим снігом посипа.
 Віє з півночі недобрий,
 Рвучкий подих злих вітрів.
 В злomu намірі, хоробрий

Цар Морозів-тріскунів.
 Посміхнись-но на хвилинку,
 Бо такого не бува,
 Щоб затьмарить день ялинки,
 День прекрасного Різдва.

Січень, мабуть, найбагатший на свята.

- 1 січня – Новоріччя.
- 2 січня – Гната. Гнат – оберіг дому.
- 4 січня – Анастасії. “ Скоро Настя на помості запросить три празники в гості ”. День роду – племені. Славлять матір.
- 6 січня – Свят – вечір, Багатий вечір, Багата кутя, Вілія.
- 7 січня – Різдво Христове. Одне з найбільших християнських свят.
- 8 січня – Богородиця.
- 9 січня – Степана, Стефана. Прийшов Степан – на ньому червоний жупан.
- 13 січня – Меланки, Меланії, Щедрий вечір, Щедра кутя.
- 14 січня – Новий рік за старим стилем, Василя. Василь вважається покровителем землеробства.
- 18 січня – Голодна кутя.
- 19 січня – Водохреща, Богоявлення, Хрещення Христове, Йордана.
- 25 січня – Тетяни. Якщо вигляне сонце, то рано прилетять птахи з вирію, а коли сніжно, то дощитиме влітку.

Нова радість стала,
 Яка не бувала:
 Над вертепом зірка ясна
 Світу засіяла.
 Де Христос родився,
 З діви воплотився,
 Як чоловік, пеленами

Убого повився.
 Пастушки з ягнятком
 Перед тим дитятком
 На колінця припадають,
 Царя-Бога прославляють.

- Січень нам дає можливість послухати обрядову пісню «Добрий вечір».

(Звучить пісня у виконанні четвертокласників.)

- А за січнем люти виступає. Назва ЛЮТИЙ закріпилася за місяцем у кінці минулого століття. Адже він люту вдачу має. Пронизливі сніговії, колючі морози, вітри й перемети — все це лютий. Про це свідчать і попередні назви місяця: крутень, зимобор, криводоріг, казибрід, межень (межа між зимою та весною).

Іде весна

Третій місяць зветься Лютий,
 А лютує він тому,
 Що на світі довго бути
 Не доводиться йому.
 Хоче Лютий, щоб на світі
 Панувала вік зима.

Та поволі сонце гріти
 Починає крадькома.
 Довші дні, коротші ночі.
 Гульк - уже й струмок тече!
 Лютий враз як зарежоче,
 Знов морозом припече.

Та як здійме враз хуртечу,
Як засипле снігом дах!
Люди добре топлять печі,
Щоб не змерзнуть у хатах.
Та здаля вже крок по кроку

Йде весна, веселий час.
І, розгніваний, до строку
Лютий геть тіка від нас.

Наталя Забіла

Народний календар лютого передбачає:

*Якщо лютий холодний і сухий — серпень спекотний.
Якщо на Макарів день (1 лютого) ясна погода — весна буде тепла.
На Євфимія Великого (2 лютого) опівдні світить сонце — весна очікується рання.
Яка Оксана (6 лютого), така і весна.
Якщо на Єфремів день (10 лютого) вітряно — літо буде дощовим і холодним.
Яка погода на Стрітіння (15 лютого), такої й весни чекайте.
Місяць на небі яскравий — на ясну погоду, блідий і ледь покритий туманцем — на сніг.
Хмари пливуть низько — чекай відлиги.
Голуби туркочуть — тепло віщують.*

Найбільше свято лютого Стрітіння.

15 лютого святкується Стрітіння. Його язичницька назва «Зимобор» або «Гроловиця». За повір'ям, цього дня зима зустрічалася з весною. Напередодні свята жінки випікали обрядове печиво — «жайворонків», давали дітям, щоб ті закликали весну, допомогли їй збороти зиму, але виносити їх можна було лише у двір.

На Стрітіння ворожили на урожай — кожен господар на ніч виставляв миску із зерном на двір. Якщо зранку була на зерні роса, це віщувало врожай.

Також освячували воду, яка після цього вважалася цілющою, нею кропили вулики, щоб добре розводилися бджоли, їй давали пити худобі під час хвороби.

Посвячена на Стрітіння свічка, яка називалася «гроловиця» або «громила», виставлялася під час грози перед образами, щоб оберігати людей і худобу від грому. В цей день дівчата на перших прогалинах співали закличні веснянки.

(Звучить «Веснянка» у виконанні учнів 2 класу)

- І незабаром у свої права вступає Весна. Надходить Березень. Наші пращури величали його “соковик”, або “березозол”, тобто злим до берез. В цей час спалювали березу на вугілля, брали з неї сік. Відомі й такі назви, як “капіжник”, “різнопогодник”, “протальник”, “весновій”. У березні день з ніччю рівняються.

Березень місяць...

Щось в небі зітхнуло...

Звук розчинився,

згубився в імлі

Світла хмаринка легко майнула ,

І розплилася на сірому тлі.

Десь він іде, цей замріяний красень,

Той, що в обіймах несе нам ясну

Дівчину-марево, ніжну й прекрасну

Зеленокосу панянку-весну.

Так обережно над хмарами линуть,

Подих тепла відчуває земля.

Березень пісню нам зве солов'їну.

Звук долинає до нас іздала.

- Найбільш звучними у календарі березня свята Явдохи – плющихи, Сорока святих, теплого Олексі. У народному календарі з цим місяцем пов'язані численні прикмети.

- *Пізня весна — тепле літо.*
- *Густі березневі тумани — ознака того, що великої повені не буде.*
- *Сухий березень і мокрий май — буде гарна каша і коровай.*
- *Рано прилетіли жайворонки — на теплу весну.*
- *Яка Євдокія (14 березня), таке й літо. Якщо цього дня холодно — худобу доведеться годувати зайвих два тижні.*
- *Якщо на Теплому Олексі (30 березня) бджоли зроблять перший обліт, буде гарний медозбір.*
- *У старовину попереджали: "Хто спить весною, той плаче зимою".*
- *Якщо собака риє землю — на дощ, качається по землі — на негоду, лежить клубочком — на холод, витягнувшись — на тепло.*
- *Кінь хропе — на негоду, фиркає — на тепло.*

Останній тиждень перед Великим постом називається Масляна.

Колись, ще здавна, на Русі,
Всі люди Масницю справляли,
До гурту сходились усі,
Разом охоче чаювали.
Святі традиції були,
Веселі ігри на природі,
І гарну славу здобули
Вони в слов'янському народі.
Робили з сіна чучело,

Заквітчане саджали в сани
І везли через все село
На страту з сміхом і піснями.
Співали гучно: «Прощавай,
Ти гостювала в кожній хаті,
І знов повернешся в наш край,
А зараз все, палай в багатті!»

- Не забариться і місяць Квітень. Довшають дні, яскравіше світить сонце. Все зеленіє, і квітує. Мабуть, за це розмаїття барв наші предки прозвали місяць "цвітень", "квітень", "красавік"! Помітно теплішає, проте квітнєве тепло ненадійне. Може і морозець вдарити, і сніжком притрусити. За те квітень називають у народі "вередник", "крутий", "пустун".

Квітень місяць — водолій,
Вся земля водою вмига,
На оновленій, на ній,
Де-не-де вже перші квіти.
Неба чиста глибина
Опромінює простори,
Ходить павою весна
По ярах, низинах, горах.
Легким змахом вітерців

Ледь колише коси іви,
Слуха щебет горобців
Весняний, дзвінкий, щасливий.
Розкриваються бруньки,
Деся вже гілка рожевіє...
Сонцю й світлу завдяки
Скоро все зазеленіє.

А ще називали квітень місяцем гомінкої води, бо одна з найяскравіших його ознак — повінь.

Розпочинаються польові роботи — найвідповідальніша пора в житті хлібороба.

Народна мудрість твердить:

"Рання сівба ніколи до пізньої у засіки не ходить".

Ось кілька прикмет:

- *Якщо вільха розів'ється раніше від берези — літо очікується дощове, якщо ж навпаки — посушливе.*
- *Якщо осика рясно цвіте — літо буде скупе на опади, і навпаки.*
- *На вільсі багато "сережок" — добре вродить ярина.*
- *На Василя - капіжника (4 квітня) вінця навколо сонця — на рясний урожай.*
- *Якщо на Мар'яну (14 квітня) ясний день — літо очікується гарним, коли негода, то і літо кращим не буде.*

У квітні найбільше весняне свято 7 квітня – Благовіщення. В народі кажуть, що на Благовіщення навіть пташка гніздечко не в'є. Тобто це для всіх - день відпочинку. Здебільшого на квітень випадає ще один великий день – Пасха, або Великдень. А за тиждень до нього – Вербна неділя.

Свято Пасхи недалечко,
Люди звичай бережуть,
Розмальовують яєчка,
Пишні пасочки печуть.
Святкування йде віками,
Це такі чудові дні:
В гості йти, під рушниками
Страви нести запашні.
Доброзичливо, з любов'ю

Мати щирі почуття,
Людям зичити здоров'я
І щасливого життя.
Святість — це чарівне слово,
Тільки треба так зуміть,
Щоб життя своє святково
У труді й добрі прожити.

- За квітнем приходить травень. У давнину місяць називали "пролітень", тобто проміжок часу між весною і літом. Відомі і такі його найменування, як "мур", "листопок", "листорук", "росяник". Вони пов'язані з травою, листям, чудодійними травневими росами. Недарма ж мовиться, що травнева роса для коня краща од вівса.

Травень

Кущі бузку в сльозах роси...
Яскраве полум'я тюльпанів...
Схід сонця дивної краси
Над обрієм в тумані раннім.
Це травень місяць, скільки справ
Переробити він встигає! —
Всі овочеві в ґрунт заклад,

Ось ярину вже висіває.
Веселий, бравий трудівник,
Такий невтомний і завзятий
Тебе, наш травень-чарівник,
Ми завжди будем вихвалити.

У народі кажуть, що травень ліси в свіжу зелень одягає, красне літо в гості чекає.

Травень багатий на різноманітні прикмети.

- *Травень холодний — рік хлібородний.*
- *Якщо дощів у травні багато, то у вересні їх буде мало, і навпаки.*
- *Початок травня теплий — наприкінці місяця чекайте похолодання, і навпаки.*
- *Пізно квітує горобина — на довгу осінь.*
- *Багато хрущів — на літню засуху.*
- *Якщо Єремія (14 травня) погожий — добрі жнива.*
- *На Мокіїв день (24 травня) зранку туман або дощ удень — бути літу мокрому.*
- *На Сидора (27 травня) дме сіверко — чекай холодного літа.*
- *Якщо Пахом (28 травня) теплий, то і літо таким видасться.*

На початку місяця (6 травня) відзначали день Святого Юрія. Це одне з найпоетичніших весняних свят. Юрій, на думку наших предків, був зберігачем свійських тварин. Тому селяни до цього свята не вигонили на нічні пасовиська коней, а дехто й корів на толоки. На Юрія, як правило, підрізали гриви й хвости лошатам, а ввечері, зібравшись у ватаги, виводили тварин на нічний попас. Всю ніч батьки й діти сиділи біля ватри, розповідаючи забавні історії. Це був один із найцікавіших обрядів у підлітків.

З Юрієм пов'язане ще одне дійство. В народі воно називалося «збирання роси». Як відомо, роса в повсякденному побуті досить широко використовувалася. Батьки навмисне змушували дітей ходити по ній босоніж, щоб «не нападали парші» і «не боліли ноги». Дівчата ж змивали нею обличчя, аби воно було «красним та рум'яним».

(звучить «Веснянка»)

- Весна поступається місцем літу. Надходить червень. Цей місяць зветься рум'янцем року.

ЧЕРВЕНЬ

Почепив рум'яний червень на невидимий гачок
 базиликовий шовковий неба чистий рушничок.
 Червень літо зарум'янив, звеселив і поле, й ліс.
 Сонця пишну паляницю у долонях нам приніс.
 То, веселий, джанджуристий, грає музику гучну
 і ралець підносить щиро — світлу Трійцю запашну.
 Материнкою, любистком і полином пахне дім.
 Подобень-затійник червень головний на святі цім.

- 3 червня – Олени – льоносічки. Висаджували пізні овочі, починали сіяти льон.
- 12 червня – Василіск – зміювик зміїні весілля справляє. Не ходіть цього дня у лісі й по луках.
- 13 червня – Єремій – розпрягальник. Єремій – вже не сій.
- П'ятдесятний день після Великодня – Трійця, Зелені, або Троєцькі, свята, П'ятидесятниця.
- 22 червня – Кирила. День літнього сонцестояння. Кирило весну проводить, а на осінь позирає.
- 26 червня – Килини. Завершення сівби зернових, зокрема проса і гречки.
- 30 червня – Мануїла. Погода в цей день дощова, то зима буде сніжною. Наприкінці червня Земля рухається своєю орбітою з найменшою за весь рік швидкістю.

Зелена неділя, клечана неділя.
 Із Трійцею, з святом вітаємо вас!
 Даруйте оселям клечання веселе
 На щастя, на спокій, на радісний час.
 Щоб в полі врожайно жита колосились,
 Щоб сонечко гріло і дощ напував,
 Любисток і м'яту заносьте у хату,
 Ховайте домівки у розкоші трав.

- За червнем надходить липень. Назва місяця походить від періоду цвітіння дрібнолистої липи, який, в основному, збігається з початком місяця.

ЛИПЕНЬ

Вже смачний липець нам пахне
 Мед із липового цвіту.
 Значить, липень розпочався —
 Середульший місяць літа.
 Бджілки липень нагули,
 Із обніжком принесли.
 День гарячий, ніби присок,
 П'ядич стелиться ледащо.
 Полотно, що ткали взимку,
 «Білень» вибілить найкраще.
 А загорне у сувій Гайдабура-вітровій.
 Бахурня біжить до річки

Літню спеку розплескати.
 Кличе «косень» взяти коси
 Й до роботи дружно стати.
 Бо казати липень звик:
 «Дощовик я й грозовик».
 Вже Купала сплів віночки,
 Щоб на воду їх пускати.
 І щасливу кличе молодь
 Через ватру пострибати.
 Ще й розкаже всім про те,
 Як же папороть цвіте.

У липня свої свята, свої прикмети

- 6 липня – Горпини Купальної. Найкращий день для заготівлі лікарських трав.
- 3 липня – Мефодія. Якщо на Мефодія йде дощ, то він може йти з перервами сорок днів.
- 7 липня – Івана Купала.
- 12 липня – Петра й Павла, Петрівки.
- 18 липня – Кирила й Афанасія. Свято Місяця. Якщо місяць яскравий – на щедрій врожай. Дивитися, як місяць грає, - сил набиратися.

- 21 липня – Прокопа. Традиційний початок жнив. Врочисті зажинки.
НА КУПАЛА

Ой, на Івана, та й на Купала
Ватра весела шумно палала.
Заворушились хлопці й дівчата —
Через багаття швидше б стрибати!
Той, хто зуміє спритно стрибнути —
Зможе здоровим рік цілий бути.
Якщо найвище — значить, багаті
Ниви врожайні буде той мати.
Скочить у ватру — протягом року
Звідає горе, клопіт, мороку.
Якщо зачепить дрова ногою —
Буде в оселі мало спокою.

Ой, на Івана, та й на Купала
Дівчина красна квіти збирала.
Гарний віночок з них виплітала,
На воду клала, ще й промовляла:
«Пливи, віночку, у край щасливий,
Де чисті зорі, де легінь милий.
Габа ласкава пливе, зринає,
Немов галеру, вінок хитає.
З вінком купальським — загара давня:
«В дівоче серце прийди кохання!»

(Відео – ролик)

- 12 липня свято вшанування апостолів Петра та Павла. Після Трійці починається Петрівка – Петрів піст і закінчується 12 липня. Це гаряча пора літньої праці. Початок жнив неодмінно на тижні від Купала до Петра.

ЯК НА СВЯТО ПЕТРА Й ПАВЛА

Як на свято Петра й Павла
Зажиток справляли.
Накрутили перевесел,
цурок настругали.
Буде чим снопи в'язати,
Аби стало сили.
А іще святили ниви
І серпи гострили.
До святих молились довго
Й дякували щиро
За хлібець на добрій ниві,
Що зростав у міру.

Сім снопів в'язали.
Й догори колоссям в полі
Ті снопи стояли.
Знову клали хрест зі збіжжя —
Символ жатви вірний.
Час настав усій родині
Відпочити мирно.
Долі обрус розстинали,
І жадану днину —
Свято зажинку чудове —
Славила родина.

Зажинковий хрест робили,
(Пісня «Вийшли в поле косарі»)
- Надходить серпень.
В серпня місяця в господі
Дозріва плодів багато,
І на полі, і в городі
Спробуй все оте зібрати!

СЕРПЕНЬ

І «густир», і «хлібосол», і «городник», і «жнивець»,
«прибериха-припасиха», і «варильник», й «спасівець».
Він готує гострий серп на багатий урожай.
Ген, вітає радо в полі колосків струнких розмай.
Лінуватися не слід. Люди кажуть:
«На Іллі Хліб новий повинен бути
В хлібороба на столі».

- 1 серпня – Мокрини. За цим днем прогнозують, якою буде осінь.
- 2 серпня – Іллі Пророка. Свято грому.
- 6 серпня – Бориса і Гліба. Пора найактивнішого збирання грибів.
- 7 серпня – день Анни. За цим днем прогнозують зиму.
- 12 серпня – Сили. З цього дня можна сіяти озимину.
- 14 серпня – Маковія і першого Спаса (Медового)
- 19 серпня – Спас другий, Преображення Господнє. Одне з найбільших християнських свят. Свято врожаю.
- 28 серпня – перша Пречиста.
- 29 серпня – Третій Спас (Хлібний). Починається відліт пташок.

Як прийшов пророк Ілля,
Гомоніли люди:
«Наробив ти нам гнилля!
Йдуть дощі повсюди!»
В колісниці вогняній
Гуркотав по світу.
Припадали до землі,
Наче діти, квіти.

Він, володар грізних сил,
Має серце з перцем,
Тож Іллю прозвали всі
Грізним Громовержцем.
Заклинаючи дощі,
Йшов Ілля водою.
Добре лагідне тепло
Забирав з собою.

Прославляти урожай
Вже зібрався рід увесь.
Уродило славно жито,
І пшениця, і овес.
Маковій посвятить мак.
А як прийде другий спас –
Приготує дощ і вітер,
Сонце й холод про запас.
Скоро літечку кінець.

Відпочить пора землі.
Відлетять після Успення
В дальній вирій журавлі.
Та журитися не час,
Бо ще сонце золоте
Із липкої павутини
Літо «бабине» сплете.

А у свято Маковія до криниць ідуть гуртом
вичищати гарно днища і прикрасити ладком,
в воду кинути любистку для здоров *я й чистоти,
й маковійської водиці до господи понести.

- Минає літо. Вересень. Назву місяць дістав, мабуть, за буйне цвітіння у гаях медоносного вересу.
А люди старшого віку й понині кличуть його "ревун", "зарев". Він ще й "золотоцвіт", "багрянець",
"падолист". Відомі й такі поетичні імена: "вечір року", "первісток осені".

Минає літо. Осінь вже бреде,
Лісів багрець торкнувся вересневий.
І пахне чебрецем, і листя де-не-де,
Кружляючи, лягає під дерева.
Спить озеро, дримає сон-вода,
Про що їй очерет шепоче тихо,
Де жолудь золотий додолу опада
І ходить по гриби старенька лісничиха?
Щось марить дуб, вклоняючись землі.

Ніхто того, мабуть, не розуміє...
Ген потяглись у вирій журавлі,
Та глід в кущах, мов жар, полум'яніє.
І музикою сповнюється ліс.
Як зашумлять осики стрункостволі,
Тоді чомусь і в серці мимоволі
Звучить мелодія, зворушлива до сліз.

Напрочуд багатий прикметами вересневий народний календар.

- *Примічали, коли на Фадея (3 вересня) ясно, то чотири тижні буде погожа днина.*
 - *Якщо перший день бабиного літа ясний (на Семенів день — 14 вересня), то і вся осінь теплою буде.*
 - *Грім у вересні — на теплу осінь.*
 - *Сухий вересень — на пізню зиму.*
 - *Ранній падолист — на холодну зиму.*
 - *У лісі багато горобини — осені бути дощовою, коли ж мало — сухою.*
 - *Кури починають линяти рано — на теплу зиму.*
- Тепер протестую Алтухова Гліба на те як він знає прикмети місяця, в якому народився.
- Не жаркий вересень, та щедро годує.
 - Вересень пахне яблуками, а жовтень — капустою.
 - Восени і горобець багатий.
 - Як вересень, то й дощик йде.
 - Гуси летять високо — на тривалу осінь.
 - Чим тепліший і сухіший вересень — тим пізніше прийде зима.
 - З'явилися опеньки — скінчилося літо.
 - З вершків дерев листя опало — скоро рання зима.
 - Літо з дощами — осінь з грибами.
 - Калина рано зачервоніла — на ранню і люту зиму.
 - Якщо вирости шишки на ялинках знизу — на ранні морози, а зверху — на пізні.

Прийшла перша Пречиста – одягла природа намисто,
 Прийшла друга Пречиста – взяла комара нечиста,
 Прийшла третя Пречиста – стала діброва безлиста.

- Не за горами жовтень. Колись його називали також "листобій", "листопадник", бо з кожним днем меншає листя на деревах і кущах.
 У народі жовтень іменують "грязник", "хмурень", "зализник". Адже він покриває землю не тільки листям, а й снігом ладен її припорошити.
 Сумує жовтень в нашому саду,
 Поодцвітали мальви сніжно-білі,
 Хмелі перебродили у меду,
 І журавлі полинули у вирій.
 Вже не сміються ластівки малі,
 Не золотіє мак духмяним цвітом.
 А яблуні — заплакані й сумні...
 Вони не скоро знов побачать літо.

Народний календар жовтня багатий на різноманітні прикмети.

- *Якщо листя з берези до Фоки (5 жовтня) не впало — сніг ляже пізно.*
- *Яка Покрова (14 жовтня), така й зима.*
- *Якщо на Параски (27 жовтня) багнюка, то до зими залишилося ще чотири тижні.*
- *Грім у жовтні — на малосніжну зиму.*
- *Пізні гриби — пізні сніги.*
- *Перший сніг випадає за 40 днів до справжньої зими.*

Найбільшим святом жовтня є Покрова Пресвятої Богородиці, покровительки України. З Покрови починалися вечорниці і весілля. За повір'ям після Покрови земля мала відпочивати. Щоб узимку не мерзнути, до свята потрібно було утеплити і відремонтувати хату. Коли хто оселявся в новій хаті, вхідчини прагнули робити на Покрову. На свято кропили хату свяченою водою, щоб вигнати нечистого. В цей день поминали померлих родичів, запрошували на обід бідних.

Жовтень

Листя жовте та червоне
 Легко з дерева злітає,
 Мов метелик на долоні,
 З тихим шелестом сідає.
 Пахне свіжістю й морозом
 Килим з листя осокорів,
 А на річці верболами

Зустрічають ранні зорі.
 Сяють золотом берези,
 Жовтень ним вінчає осінь,
 Журавлиний клин мережить
 Висоти холодну просінь.

- Жовтень ходить по краю, та й виганяє птахів із раю.
- Для роботящого Федота і у жовтні знайдеться робота.
- Осінь каже: «Бери, бо як зима прийде, хоч і схочеш узяти, то не візьмеш!».
- Якщо до середини жовтня не осипалося листя з берези — сніг ляже пізно.
- Грак відлетів — чекай снігу.
- Голуб, відпочиваючи, ховає одну ніжку у пір'я — чекай похолодання.
- Червоний місяць — на вітер.

- І наостанок завітаємо до листопада. Листопад у народі називають “ напівзимник ”, “ падолист ”, “ листогній ”, “ грудкотрус ”. Кажуть, він вересню — внук, жовтню — син, а зимі — рідний батенько. Не без підстав стверджують, що листопад — зимі заспів, бо їй двері відчиняє.

Осінь усміхається, зітхає,
 Золотом стіка додолу клен.
 Сутінками року називають
 Місяць листопад іще здавен.
 Красне літо в вирій відлетіло,
 Мов його ніколи не було,
 І вода у річці потемніла,
 Ніби чорне ворона крило.
 Сойка-непосида метушиться,
 Дбає про запаси для зимы:
 Під корінням, в мох, опале листя
 Все хова й хова свої корми.
 Де озоном в хащах лісу віє,

Де струмить по стовбурах смола,
 Вже шишкар червоний червоніє —
 І шишкар ялиновий пала.
 А калина — у дозрілих гронах,
 А калина — вся у снігурах,
 Мов окропом бризкає червоним,
 Барвами окриленими гра.
 Дуб стоїть, як витязь древньоруський,
 У шоломі — і вартує шлях...
 Скоро, скоро перелітні гуси
 Нам притягнуть зиму на хвостах.

Народ запримітив:

- *Якщо до Дмитра (8 листопада) випаде сніг — решта днів місяця будуть холодними і морозними, а весна — пізньою.*
 - *Кузьма з Дем'яном (14 листопада) — ковалі: закують дороги і річки — до весни не розкувати.*
 - *Якщо на зимового Михайла (21 листопада) відлига — не жди санного шляху аж до Миколи (19 грудня). Михайло найчастіше на білому коні приїжджає.*
- Іній на Пилипа (27 листопада) — на урожай вівса. Якщо листопад дерев не обтрусить — зима суворою буде.*

Веселощі і добрий сміх
 Людей єднали в дружнє коло...
 Традиції живі для всіх, —
 Не забувай про них ніколи.

